

Capitolul I

LIMITELE CONTROLULUI JUDICIAR AL URMĂRIII PENALE

1. Considerațiuni preliminare.
2. Acțiunile de urmărire penală autorizate de judecătorul de instrucție.
3. Măsurile speciale de investigații autorizate de judecătorul de instrucție.
4. Măsurile procesuale de constrângere și alte măsuri autorizate de judecătorul de instrucție.

Surse bibliografice recomandate

Întrebări pentru asimilarea materiei, reflecție și evaluare

1. Considerațiuni preliminare

Instituția judecătorului de instrucție este una relativ nouă în Republica Moldova, propunându-și scopul să elimine excesele din partea organelor de urmărire penală și ale organului care exercită activitatea specială de investigații, reprezentând un remediu procesual menit să asigure cerințele de legalitate și echitate a procesului până la transmiterea dosarului penal în instanța de judecată.

Conform prevederilor art. 20 din Constituția RM, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și intereselor lor legitime, drept garanție a respectării legalității în cadrul procesului penal.

„Articolul 13 din Convenția Europeană stabilește că orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instituții naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”¹

În opinia Plenului CSJ, „... controlul judiciar al procedurii de urmărire penală constă în verificarea de către o instanță independentă și imparțială, sesizată în modul prevăzut de lege, a acțiunilor organului de urmărire penală și a organului care efectuează activitate operativă de investigație în scopul depistării și înlăturării încălcărilor drepturilor omului încă la faza de urmărire penală și asigurării respectării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale participanților la proces și ale altor persoane.”²

Judecătorul de instrucție reprezintă un garant al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. De altfel acest subiect este abilitat să vegheze legalitatea acțiunilor și măsurilor în cadrul procesului penal, deținând pârghiile necesare stabilirii necesității și proporționalității acțiunilor și măsurilor ce se impun pentru investigația eficientă a crimelor în raport cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

Potrivit art. 29 alin. (3) CPP, *„În cadrul instanței judecătorești, ca organ judecătoresc cu atribuții proprii în desfășurarea procesului penal, în faza de urmărire penală funcționează judecători de instrucție.”*

Analiza prevederilor art. 6 pct. 24), art. 41 și art. 300 CPP denotă că competența în realizarea controlului judiciar al urmăririi penale revine judecătorului de instrucție.

Din definiția dată judecătorului de instrucție, în art. 6 pct. 24) CPP, distingem două domenii de activitate:

- controlul judiciar asupra acțiunilor și măsurilor procesuale în cadrul urmăririi penale;

¹ HP CSJ nr. 3 din 09.06.2014 Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (pct. 12).

² HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale (pct. 1).

- realizarea unor atribuții ale organului de urmărire penală în cazurile expres prevăzute de lege.

Curtea Constituțională reține că art. 41 CPP RM prevede competența judecătorului de instrucție în cadrul controlului judecătoresc, stabilind în mod limitativ cazurile în care acesta este competent în cursul urmăririi penale.¹

În conformitate cu prevederile art. 41 CPP, judecătorul de instrucție asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale prin:

1) dispunerea, înlocuirea, încetarea sau revocarea arestării preventive și arestării la domiciliu;

2) dispunerea liberării provizorii a persoanei reținute sau arestate, revocarea acestei măsuri, ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport;

3) autorizarea percheziției, examinării corporale, punerii sub sechestru a bunurilor, exhumării cadavrului,² ridicării de obiecte ce conțin secret de stat, comercial și bancar;

4) dispunerea internării persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizei;

5) autorizarea interceptării comunicărilor, reținerii, cercetării, predării, percheziționării sau ridicării trimiterilor poștale, înregistrării de imagini;

6) audierea martorilor în condițiile art. 109, 110 și 110/1 CPP;

6/1) examinarea cererilor privind accelerarea urmăririi penale;

6/2) autorizarea, la demersul procurorului, a măsurilor speciale de investigații, date prin lege în competența sa;

6/3) examinarea contestațiilor depuse de către părțile în proces privind acțiunile procurorului ierarhic superior;

¹ DCC nr. 161 din 2.11.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 113g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 151, alineatele (1) și (2) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească (competența examinării de către judecătorul de instrucție a cauzelor contravenționale) (pct. 29).

² În Hot. CtEDO Iorga c. Moldovei 23.03.2010, §.§.33-35, a fost criticată omisiunea autorităților de a obține o decizie promptă privind exhumarea, disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97883> (accesat: 28.05.2021).

În cadrul controlului judiciar al procedurii prejudiciare, judecătorul de instrucție își realizează atribuțiile în conformitate cu prevederile art. 300 CPP, care cuprind următoarele direcții de activitate:

- examinează demersurile procurorului privind autorizarea acțiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigații și măsurilor procesuale de constrângere care limitează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei, precum și demersurile privind finalizarea urmăririi penale în lipsa învinutului;
- examinează plângerile împotriva actelor ilegale ale procurorului, organelor de urmărire penală, precum și ale organelor care exercită activitate specială de investigații;
- examinează cererile privind accelerarea urmăririi penale.

În opinia Plenului CSJ, concordantă cu prevederile art. 41 CPP, activitatea judecătorului de instrucție privitor la controlul judiciar în cadrul urmăririi penale se divizează în patru direcții:

„a) atribuții legate de examinarea demersurilor procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor procesuale penale sau a exercitării activității operative de investigații;

b) atribuții proprii organului de urmărire penală;

c) atribuții legate de aplicarea măsurilor procesuale de constrângere;

d) atribuții legate de soluționarea plângerilor împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea operativă de investigații, precum și plângerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului.”¹

Realizarea procedurilor probatorii prevăzute în art. art. 109, 110 și 110/1 CPP, în cadrul urmăririi penale, de către un subiect care nu realizează funcția de acuzare sau apărare (adică de un organ independent), inspiră încredere și garanții suplimentare de nepărtinire în procesul de administrare a probelor, constituind concomitent un control veritabil de legalitate ale acestor acțiuni.

Intensificarea controlului judiciar asupra măsurilor preventive, măsurilor de constrângere procesuale, precum și asupra unor procedee

¹ HP CSJ nr. 7 din 04.07.2005 (pct. 1).

probatorii, conferă mai multă eficiență garanțiilor de respectare a standardelor justiției penale, fapt ce pune în evidență balanța dintre interesul public, pe de o parte, și cel al justițiabililor, pe de altă parte.

Controlul judiciar al procedurii prejudiciare este realizat nu numai de judecătorul de instrucție, dar și de judecătorii completelor specializate în cadrul curților de apel, care examinează recursurile depuse asupra încheierilor judecătorilor de instrucție în cazurile prevăzute de lege. Acest aspect urmează a fi expus în capitolul III al cursului de față.

2. Acțiunile de urmărire penală autorizate de judecătorul de instrucție.

„Activitatea judecătorului de instrucție manifestată prin autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, care aduc atingere (limitări) drepturilor și libertăților fundamentale ale omului constituie o formă extrem de eficientă de control judiciar în etapa de exercitare a urmăririi penale, atunci când apare necesitatea stringentă de implicare a organului statal competent în viața privată a persoanei, a domiciliului, a corespondenței etc.”¹

În art. 301 alin. (1) CPP, nu sunt indicate nominativ acțiunile de urmărire penală ce trebuie efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucție, punându-se accent pe drepturile care ar putea fi afectate - *„Cu autorizarea judecătorului de instrucție se efectuează acțiunile de urmărire penală legate de limitarea inviolabilității persoanei, domiciliului, limitarea secretului corespondenței, convorbirilor telefonice, comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, precum și alte acțiuni prevăzute de lege.”*

Deoarece această normă este una generală, identificăm în mai multe articole din CPP acele acțiuni de urmărire penală,² pentru care legea procesuală impune autorizarea de către judecătorul de instrucție:

- Examinarea corporală, precum și prelevarea mostrelor de eliminări ale corpului sau altor mostre biologice de la victimă, partea vătămată, bănuț, învinuit, fără acordul lor (art. art. 60 alin. (4/1); 64 alin. (3/1); 66 alin. (2/1); 119 alin. (1), (2) și 301 alin. (3) CPP);

¹ Valeria Șterbeț. [et.al.] *Ghidul judecătorului de instrucție*. Ch. Ed. Cartier. 2007. p. 166.

² Legislatorul le denumește și procedee probatorii.